

УДК: 376.1

Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку

В'ячеслав ЗАСЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України, директор Інституту
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
ORCID ID 0000-0003-0325-4578,

Леся ПРОХОРЕНКО,

доктор психологічних наук, заступник директора
з науково-експериментальної роботи Інституту
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
ORCID ID 0000-0001-5037-0550

У статті узагальнено схарактеризовано систему освіти осіб із особливими потребами. Окреслено стратегічні орієнтири її розвитку, принципи і підходи до реформування. Акцентовано на необхідності наукового супроводу системи освіти осіб із особливими потребами у сучасних умовах. Обґрунтовано спрямованість наукових пошуків, згадано про провідну ідею сучасних підходів до навчання. Зазначено, що вкрай відповідальним є оновлення змісту освіти на українознавчій основі, його апробація та впровадження в сучасну шкільну практику.

Йдеться про роль сім'ї у процесі навчання й підготовки до самостійного життя дітей з особливими освітніми потребами.

Розглянуто проблемні питання і гальмівні фактори розвитку системи освіти означеної категорії дітей, як локального, так і загальнодержавного значення, обґрунтовано перелік невідкладних заходів щодо оптимізації її функціонування у контексті розбудови Нової української школи.

Зазначено, що лише за умови спільних зусиль державних органів управління, науковців, практичних працівників, батьків і громадських організацій означені проблеми можна вирішити ефективно.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, система освіти, стратегія розвитку, дитиноцентризм, інклюзивне навчання.

Постановка проблеми. Аксиомою є те, що кожна дитина – особлива і кожна дитина – найкраща. Втім існує суворя реальність, яка полягає в тому, що деякі діти народжуються з відхиленнями психофізичного розвитку (порушення мовлення, зору, слуху, розумового розвитку, опорно-рухового апарату та ін.). Нині їх прийнято називати «діти з особливими освітніми потребами». Внаслідок суттєвого порушення окремих функцій деякі з таких дітей – це діти з інвалідністю.

Стратегічною метою навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами є повноцінна

інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні з однолітками з нормотиповим розвитком сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опанувати морально-етичні норми людських взаємин, нести соціальні навантаження.

Особливої актуальності ця теза набуває нині, коли сучасною світовою тенденцією є прагнення до деінституалізації та забезпечення доступності всіх ресурсів суспільства для таких осіб. Триває формування і впровадження нових культурних і освітніх норм – створення умов для активної участі у житті суспільства для всіх громадян, в тому числі з різними відхиленнями розвитку, що й фіксує міжнародне законодавство на рівні ООН.

Забезпечення реалізації конституційних прав на освіту для громадян, незалежно від стану здоров'я та будь-яких особливих потреб, є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, що відповідає визнанням Україною Конвенції ООН про права дитини та Всесвітній декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей. Такі демократичні позиції відображено й у законодавчій та нормативній базі, зокрема в Законах України: «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» та ін., у затверджених Постановами Кабінету Міністрів України Положеннях «Про інклюзивно-ресурсний центр», «Про Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», «Про Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам та надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» та ін. Ці документи базуються на положенні, що кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби і, відповідно, варто розбудовувати систему освіти в напрямі створення «школи для всіх» – школи, де особи з особливими освітніми потребами зможуть реалізувати своє право на освіту, в тому числі і в умовах інклюзивного навчання [5; 6].

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Питання навчання, виховання і підготовки до самостійного трудового життя в цілому дітей з особливими потребами не завжди були в центрі уваги суспільства й дослідників.

З часу ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2009 р.) відчутно змінилася державна політика щодо дітей з особливими потребами, зусилля спрямовуються на надання їм рівних з іншими дітьми можливостей щодо реалізації прав, передбачених Конституцією України.

У наукових колах особливої актуальності набувають проблеми інтегрованого супроводу учнів з особливими потребами в інклюзивних навчальних закладах, що висвітлювалися у працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників (А. Гартнер, Е. Данілавічюте, Дж. Деппелер, В. Засенко, А. Колупаєва, Л. Коваль, С. Литовченко, Т. Лорман, Дж. Лупарт, Л. Прохоренко, О. Таранченко, Л. Флоріан та ін.).

Актуальність проблеми зумовлена не лише необхідністю організації ефективного інтегрованого супроводу дітей з особливими потребами в умовах закладу загальної середньої освіти, а й певним браком даних щодо особливостей та стану його ефективної реалізації в контексті ширшого розуміння інклюзії.

Зазначимо, що неабияке практичне значення мають розробки науковців Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України для оптимізації процесу навчання осіб із сенсорними порушеннями.

Скажімо, відповідне науково-методичне і змістове розроблення питань використання жестової мови (навчальні програми, посібники, жестикуляційні підручники – автори Н. Адамюк, О. Дробот, А. Замша, С. Кульбіда) дало змогу вперше за всю історію навчання осіб із порушеннями слуху ввести її і як навчальний предмет, і як засіб навчання практично у всіх спеціальних закладах освіти для глухих і слабкослухаючих дітей.

Останнім часом проводиться активна пошукова робота з підготовки підручників для дітей з порушеннями зору шрифтом Брайля (К. Довгопола, Т. Костенко та ін.).

Актуальними видаються й дослідження українських вчених у галузі логопедії (Е. Данілавічюте, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, М. Шеремет), спрямовані на подолання порушень мовлення на основі сучасних методик.

У контексті реалізації положень Нової української школи на основі експериментальних досліджень підготовлено й впроваджено в практику роботи спеціальних шкіл для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Типові освітні програми, критерії оцінювання і відповідне навчально-методичне забезпечення (А. Блеч, І. Гладченко, С. Трикоз, О. Чеботарьова та ін.).

Принципово важливими розробками є й нові методики діагностики і психолого-педагогічного супроводу дітей із затримкою психічного розвитку та

дітей з аутичним синдромом (О. Бабяк, І. Недозим, Л. Прохоренко та ін.), що з успіхом можуть використовувати як практичні працівники спеціальних освітніх закладів, так і закладів з інклюзивною формою навчання та інклюзивно-ресурсних центрів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що нині освіту осіб із особливими потребами в Україні реформують з урахуванням прогресивних світових тенденцій: від інституалізації до інклюзії. За роки незалежності визначено нову методологію розвитку освіти таких осіб, яка базується на демократичних, антидискримінаційних цінностях.

Водночас інноваційна методологічна парадигма такого реформування спирається на принципи дитиноцентризму, що передбачає виявлення природних нахилів кожної дитини, створення умов для її успішного розвитку, сприяння самореалізації спочатку в навчанні, а потім і в житті. Принципи дитиноцентризму зумовлюють перехід від стратегії надання освітніх послуг із нозологічним спрямуванням в сегрегативних осередках до стратегії задоволення освітніх потреб у закладах, які обирають батьки дітей з особливими потребами з урахуванням особливостей організаційно-педагогічного, начально-методичного та корекційно-розвивального супроводів [1].

В Україні все більшого визнання та поширення набуває соціальна модель ставлення до людей з особливими потребами, що пов'язана з дотриманням прав людини. На протигагу медичній моделі, соціальна модель «розглядає» розлади здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості, оскільки ця проблема зумовлена непристосованістю оточення, в тому числі ставленням до осіб з особливими потребами, виробничими нормами, архітектурою, транспортом тощо.

Інтеграцію розглядають як кінцеву мету навчання, випускник із особливими освітніми потребами має інтегруватися у суспільстві як повноправний громадянин, готовий до самостійного життя і продуктивної діяльності, взаємодії з оточуючими людьми. Інтегрування дітей з особливими освітніми потребами до закладів загальної середньої освіти – це світовий процес, до якого долучені всі високорозвинені країни. Основу концепції інтегрування та інклюзивного навчання становить дотримання принципу прав дитини на використання всіх можливостей суспільства.

Водночас, це закономірний етап розвитку системи освіти осіб із особливими потребами, пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до них, з визначенням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостей у різних галузях життя, в тому числі й освіті.

У реальному часі і просторі цей педагогічно керований процес набуває специфічних ознак і форм реалізації в окремих спільнотах, країнах і регіонах, маючи при цьому всезагальні гуманітарні витоки і спрямованість. Не є в цьому сенсі винятком і Україна, яка, взявши на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав і, зокрема, забезпечення права на освіту дітей з особливими

потребами, робить на цьому шляху впевнені кроки. Підтвердженням цьому є широке запровадження на теренах нашої держави інклюзивної форми навчання, як стратегічного напрямку розвитку системи освіти осіб із особливими потребами і як умови гарантування їм рівного доступу до якісної освіти.

Адже інклюзія передбачає здобуття освіти в умовах загального освітнього простору і забезпечує її доступність, враховує індивідуальні особливості кожного учня, в тому числі рівень психофізичного розвитку і унеможлиблює будь-яку дискримінацію. Водночас інклюзивна освіта – не лише ширший від інтеграції процес, який передбачає доступність освіти для всіх, а й розвиток спрямованої на дітей методології, яка визнає, що всі діти є індивідуумами з різними потребами у навчанні, отже, навчання має бути гнучкішим для задоволення різних освітніх потреб. Від запровадження інклюзії виграють всі діти, без винятку [2].

Відповідно до концепції розвитку інклюзивного навчання основними завданнями є:

- визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям із особливими освітніми потребами;
- формування нової філософії суспільства – толерантного ставлення до відмінностей;
- удосконалення нормативно-правового, фінансово-економічного, науково-методичного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання;
- запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей із особливими освітніми потребами;
- формування освітньо-розвивального середовища для дітей із особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу;
- створення та розвиток мережі закладів загальної середньої освіти, які впроваджують інклюзивну модель навчання;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для роботи в умовах інклюзивного навчання;
- залучення батьків дітей із особливими освітніми потребами до участі в навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності;
- забезпечення інформаційного доступу в усіх сферах інклюзивного навчання, в тому числі перекладу на мову жестів [2; 3].

При цьому принципами розвитку інклюзії, і як філософії, і як форми навчання, є: толерантність; рівність можливостей; індивідуалізація; реалізація прав людини; гарантія та стабільність; науковість; системний підхід; соціальна відповідальність сім'ї; міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство.

Водночас варто зважати на те, що деякі особливості психофізичного розвитку окремих категорій

дітей, які, попри безліч переваг системи інклюзивної форми навчання, не дають змоги залучати до неї таких дітей. А це означає, що не в такій кількості як нині, але в тій чи іншій формі систему спеціальних закладів освіти частково збережуть. Доцільність цього підтверджує й досвід найрозвиненіших країн світу.

Зазначимо, що система, так званої, спеціальної освіти нині – це стала система, яка пройшла складний і тривалий шлях розвитку і донині відіграє суттєву роль у підготовці дітей з особливими освітніми потребами до самостійного життя. Перебудовувати її потрібно з великою обережністю, зберігаючи позитивні і відкидаючи негативні аспекти впливу на особистість дитини.

Основу означеної системи становить мережа спеціальних закладів освіти, які відповідно до сучасної нормативної бази і нової термінології поділяють на спеціальні школи (близько 240, в яких навчається понад 20 тис. дітей з особливими потребами) та навчально-реабілітаційні центри (85 НРЦ, де навчається близько 10 тис. таких дітей).

Важливу роль у соціальній інтеграції дітей із особливими освітніми потребами виконує сім'я, яка є одним із основних факторів їх входження в систему суспільних відносин. Тож стратегія розвитку системи освіти осіб із особливими потребами має обов'язково передбачати й долучення та активну участь сім'ї у підготовці і «входженні» таких дітей в соціум [6].

Особливості сім'ї, її активність у процесі розвитку і освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус у майбутньому, рівень реабілітаційного і соціально-інтеграційного потенціалу, ступінь готовності до інтеграції в закладі загальної середньої освіти. Сучасна сім'я дитини із особливими освітніми потребами поряд з традиційними функціями має виконувати і специфічні, у зв'язку з наявністю у дитини психічного чи фізичного відхилення в розвитку (абілітаційно-реабілітаційна, корекційна, компенсаторна). Утім сім'я дитини з особливими потребами досить нечасто є дієвим чинником її соціального інтегрування. Основними причинами цього є: низький економічний статус; відсутність дієвої підтримки держави (в тому числі просвітницької); негативне соціальне ставлення тощо.

Зрозуміло, що перебудовчі процеси мають відбуватися за наукового супроводу, відповідати реаліям сьогодення. Постає завдання формування у зростаючого покоління не лише здатності засвоювати традиції минулого, здобувати й відтворювати знання, а й готовності на основі засвоєних знань самостійно аналізувати процеси і явища, активно приймати нові умови життя, виявляти власну ініціативу, самостійність, підприємництво. Сфера освіти має рішуче відкинути переважаючу парадигму пасивно-споглядального обслуговування наявних у суспільстві людських відносин і будувати свою діяльність за принципом випереджального конструювання нових гуманістичних відносин, що безпосередньо стосуються й галузі освіти осіб із особливими потребами і, безумовно, її наукового супроводу [4].

Під час пошукової роботи вирішуються дві складні взаємопов'язані проблеми: збереження позитивного досвіду корекційного навчання, виховання і розвитку учнів, теоретико-методологічних надбань попередніх періодів та розроблення, апробація і впровадження на етапі перебудови економіки і суспільства сучасних моделей освітніх закладів, інноваційних технологій корекційного навчання та комплексної реабілітації учнів, зумовленої трансформацією суспільних відносин [7].

На основі переосмислення традиційних парадигм системи освіти осіб із особливими потребами, цілей і цінностей здійснюють активний пошук шляхів і засобів її удосконалення, обґрунтовують нову методологію навчання, виховання і розвитку учнів із особливими освітніми потребами, оновлюють зміст, розробляють нові навчальні програми, підручники, методичні посібники.

Враховуючи закономірності й особливості психічного розвитку учнів із особливими потребами та зважаючи на збережену здатність до засвоєння знань, умінь і навичок, у реформуванні змісту освіти таких осіб науковці дотримуються основоположних засад, а саме:

- використання опосередкованих методів, що не застосовуються у навчанні дітей з нормотиповим розвитком і які здійснюють корекційно-компенсаторний вплив на порушену функцію шляхом інших психічних процесів та утворення;

- системність прийомів і методів, які забезпечують комплексний вплив на порушення і відновлюють не окремі операції, а психічну функцію в цілому;

- корекція порушеної функції має здійснюватися з урахуванням взаємодії з іншими психічними функціями та її багаторівневої організації щораз на вищому рівні;

- застосування обхідних методів, специфічних засобів і прийомів впливу на порушену функцію, спираючись на збережені рівні і ланки структури психічних функцій;

- опора на збережені форми вербальної та невербальної діяльності, особливо на етапі раннього розвитку та ін. [5].

Проведені дослідження змінюють стереотипи у розумінні проблем навчання і виховання таких дітей, зумовлюють необхідність відходу від концентрації уваги на порушеннях особистості, про що вже згадувалося. Провідна ідея сучасних підходів до навчання – орієнтація на ефективне використання збережених функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження та забезпечити цілеспрямований розвиток психічних процесів, що обумовлюють рівень опанування знань, умінь, навичок і відповідну освіченість дітей, їх інтеграцію в суспільство.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, маємо констатувати, що в цілому в Україні створено необхідні умови для забезпечення конституційного права на здобуття освіти особам із особливими потребами. Насамперед йдеться про

відповідне змістове, навчально-методичне і корекційне забезпечення процесу їх навчання, втілюється в практику сучасні підходи й інноваційні розробки, запроваджуються нові форми навчання, в тому числі і в умовах інклюзії.

Водночас наявні нерозв'язані проблеми, які мають як загальнодержавне, так і локальне коріння. Суттєвим гальмівним фактором розвитку системи освіти осіб із особливими потребами є непевність у визначенні термінів їх навчання, що безпосередньо пов'язано із постійними «стрибками» у цьому сенсі загальноосвітньої школи, яка багато в чому є орієнтиром для, так званої, спеціальної освіти. На цьому тлі варто згадати і про зміни змістового наповнення окремих освітніх галузей «масової» школи, що «тягне за собою» розроблення і видання, з усіма похідними, власне, нового навчально-методичного забезпечення процесу навчання осіб з особливими потребами.

Надалі актуальним є оновлення змісту освіти на українознавчій основі, його апробація та впровадження в сучасну шкільну практику.

При цьому наукового розроблення і адміністративного вирішення потребують такі аспекти, як:

- створення єдиного статичного обліку дітей із особливими потребами (міжвідомча розбіжність);

- започаткування профільного навчання, як у межах спеціального закладу освіти, так і в окремих класах (групах) учнів із особливими освітніми потребами;

- започаткування на законодавчо-нормативному й організаційному рівнях раннього виявлення і раннього корекційного впливу на дітей з особливими потребами (так звана переддошкільна педагогіка);

- широке розгортання системи підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів для навчання осіб із особливими освітніми потребами в умовах інклюзії;

- запровадження інноваційних форм і технологій навчання дітей із особливими потребами (найперше – інклюзивна форма) має здійснюватися поступово, у міру підготовки кваліфікованих кадрів і зміни ставлення суспільства до дітей означеної категорії;

- подальше розроблення психолого-педагогічних засад розвитку і соціалізації дітей з порушеннями аутистичного спектра;

- широка практика фінансування дитини з особливими потребами, а не закладу освіти, створення освітнього кошика та ін.;

- розроблення на державному рівні механізмів працевлаштування випускників з особливими потребами відповідно до індивідуальних показників кожного;

- виготовлення та забезпечення вітчизняними компенсаторними технічними засобами колективного та індивідуального користування дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату та ін.

Реалізація цих заходів потребує спільних зусиль держави, профільних міністерств, науковців,

громадських організацій, педагогів і батьків, водночас вона наблизить освітні вимоги до загальноприйнятих міжнародних стандартів і забезпечить можливість усім категоріям дітей із особливими потребами здобувати бажаний рівень підготовки, маючи при цьому альтернативний вибір форми навчання і типу закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету міністрів України від 14.12.2016 №988-р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/stru>.

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету міністрів України від 15 серпня 2011 р. №872. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

3. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2010 р. №912. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvytku-inklyuzivnogo-navchannya>.

4. Засенко, В. В., & Прохоренко, Л. І. (2018). Educational development priorities for people with special needs in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 1, 161–166.

5. Засенко В.В., Прохоренко Л.І. (2018). Бар'єри та стратегія підвищення освітнього рівня дорослих з особливими потребами. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи*, 93–98.

6. Засенко В.В., Прохоренко Л.І. (2018) Нова українська школа – стратегія розвитку освіти дітей з особливими потребами. *Nauka Edukacja Wychowanie i Praca*, 149–158.

7. Gajewska, G. (2009). *Pedagogika opiekuńcza: elementy metodyki*. PEKW «Gaja».

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola»* [Concept of implementation of the state policy in the sphere of reforming the general secondary education «New Ukrainian School»] (Regulation No. 988, December 14). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/stru>.

2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). *Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [On approval of the procedure for the organization of inclusive education in general educational institutions] (Regulation No. 872, August 15). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

3. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2010). *Pro zatverdzhennia kontseptsii rozvytku inkliuzyvnoho navchannia* [On approval of the concept of the development of inclusive education] (Decree: No. 912, October 01). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/>

pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvytku-inklyuzivnogo-navchannya.

4. Zasenka, V. V., Prokhorenko, L. I. (2018). Educational development priorities for people with special needs in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 1, 161–166.

5. Zasenka V. V., Prokhorenko L. I. (2018). Bariery ta stratehiia pidvyshchennia osvithnoho rivnia doroslykh z osoblyvymy potrebamy [Barriers and strategies for raising the educational level of adults with special needs]. *Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: svitovyi dosvid, ukrainski realii i perspektyvy* [Conceptual basis for the development of adult education: world experience, Ukrainian realities and perspectives], 93–98.

6. Zasenka, V. V., Prokhorenko, L. I. (2018) Nova ukrainska shkola – stratehiia rozvytku osvity ditei z osoblyvymy potrebamy. *Nauka Edukacja Wychowanie i Praca*, 149–158.

7. Gajewska, G. (2009). *Pedagogika opiekuńcza: elementy metodyki*. PEKW «Gaja».

V. ZASENKO, L. PROKHORENKO

Education of «special» children: strategy of development

The article presents a general description of the system of education of people with special needs, outlines strategic guidelines for its development, sets out principles and approaches to reforming the industry. First of all, it describes a new vision, organizational forms of learning and, in particular, in terms of inclusion, about the strategic goal of education and upbringing of children with special needs, their ability to be capable and rightful members of society at the same rate as typically developed peers, and to fully carry social load. The rationale and direction of scientific studies are described, as well as the results of these efforts; the leading idea of modern approaches to learning is mentioned, it is noted that highly responsible part of scientists' job is to update the content of education on the basis of Ukrainian studies, its testing and implementation in modern school practice.

It describes the role of the family in the process of training and preparation for independent living of children with special educational needs, determined by the scope of family's duties.

Problematic issues and inhibitory factors of development of the education system for children with special needs are considered as of both local and nationwide importance. A list of urgent measures to optimize its functioning in the context of the development of the New Ukrainian School is presented. After all, there are unresolved issues, ranging from updating the content of education and completing the provision of modern technical equipment of educational institutions as a system of special education, and institutions with an inclusive form of training.

Problematic issues exist at almost every level of education and development of children with special educational needs, ranging from the diagnosis of certain developmental disorders and to specialized education and employment. It is noted that only if joint efforts of state authorities, scientists, practitioners, parents and public organizations, these problems can be solved effectively.

Keywords: children with special educational needs, education system, development strategy, child-centrism, inclusive education.